

ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНОГО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЖІНОК ЗА МІЖНАРОДНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ У ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Татаренко Галина Вікторівна,
*к. ю. н., завідувач кафедри конституційного права
СНУ ім. В. Даля*

Алієва Камелія,
магістр, юридичний факультет СНУ ім. В. Даля

Татаренко Дмитро,
*бакалавр «Право» Інституту підготовки кадрів для органів
юстиції України Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Роботу присвячено вивченню особливостей загального правового статусу жінок за міжнародним законодавством у період збройних конфліктів. Авторами детально проаналізовано історію розвитку прав жінок та наведено відповідну періодизацію, а також розглянуто міжнародно-правовий механізм захисту прав жінок у світі.

Ключові слова: права жінок, збройний конфлікт, міжнародно-правовий механізм захисту прав жінок.

Розвиток прав жінок стрімко почався лише у ХХ ст., бо саме цей період в історії людства пов'язаний з розвитком різних галузей економіки, науки та отримав назву епохи «технічної революції». Саме в цей період вперше відбулося міжнародно-правове врегулювання окремих аспектів прав жінок. На початку ХХ ст. століття у 1902 році в Гаазі були прийняті на міжнародному рівні акти, які стосувались прав жінок з питань шлюбу, розлучення та піклування про неповнолітніх та міжнародні конвенції про заборону торгівлі жінками та дітьми.

У ХХ ст. відбулись дві криваві війни, які змусили розробити загальноновизнані норми для захисту людства під час збройного конфлікту, та, зокрема, норми для захисту найбільш уразливих категорій

осіб під час проведення воєнних – жінок, дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю.

Перша світова війна дала новий поштовх до активного розвитку прав жінок, наприклад, на рівний доступ до роботи та оплати праці. Після подій Першої світової війни почали розвиватись політичні права жінок: право голосу на виборах, право бути обраною до парламенту. Після Другої світової війни перелік прав жінки розширився – жінки стали рівноправними з чоловіками, однак розроблялись механізми подолання проявів дискримінації щодо жінок. Після Другої світової війни була створена Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) – всесвітня організація, яка забезпечує мир та дотримання основоположних прав людини.

Основу міжнародно-правового механізму захисту прав жінок закладено у ст. 1 Статуту ООН, яка покладає на держави обов'язок поважати усіх людей незалежно від статі [4]. Органами системи ООН прийнятий ряд міжнародно-правових документів, що стосуються конкретних прав жінок переважно конвенційного характеру. Здебільшого усі Конвенції ООН стосуються подолання дискримінації щодо жінок. Подолання дискримінації призводить до рівності прав жінок та чоловіків, однак рівність повинна розглядатись не лише як правова категорія, а і як соціальна: доступ жінок до освіти, управління, можливості реалізувати свій потенціал.

Основними міжнародними документами щодо забезпечення безпеки жінок є: Загальна декларація прав людини (1948 р.); Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами (1949 р.); Женевська конвенція щодо захисту цивільного населення під час війни (1949); Декларація ООН про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів (1974 р.); Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (CEDAW або Жіноча конвенція) (1979 р.); Декларація ООН про викорінювання насилля стосовно жінок (1993 р.); Платформа дій задля рівності, розвитку і миру (1995 р.) та Пекінська декларація (1995 р.); Факультативний протокол до Конвенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок (1999 р.); Декларація Тисячоліття ООН (2000 р.); Конвенція Ради Європи про за-

побігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська Конвенція) (2011 р.); Цілі Сталого розвитку: Україна (2015 р.).

Серед міжнародних документів, які безпосередньо стосуються захисту прав жінок у період збройного конфлікту є: Резолюція РБ ООН 1325 є основою для надання мандатів з проблем жінок, миру і безпеки підтверджує ідею захисту жінок та підвищення їхньої ролі в запобіганні та вирішенні конфліктів (2000 р.); Резолюція РБ ООН 1820 акцентує увагу на тому, що сексуальне насильство в умовах конфлікту є військовим злочином (2008 р.); Резолюція РБ ООН 1888 акцентує увагу на необхідності забезпечувати захист жінок і дітей від сексуального насильства в умовах збройного конфлікту (2009 р.); Резолюція РБ ООН 1889 підтверджує необхідність щодо розширення участі жінок у політичних процесах (2009 р.); Резолюція РБ ООН 1960 розширює і поглиблює тему боротьби з сексуальним насильством в контексті проблем жінок, миру та безпеки (2010 р.).

Виходячи зі змісту Преамбули Декларації про захист жінок і дітей у надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974 р., необхідність міжнародного захисту прав жінок зумовлена стражданнями жінок та дітей, що належать до цивільного населення, які у період надзвичайних ситуацій та збройних конфліктів занадто часто стають жертвами нелюдських актів та відчувають тяжкі страждання [1]. Декларація підкреслює необхідність особливого захисту жінок бо, є розуміння з боку світової спільноти відповідальності за долю жінок-матерів, які відіграють важливу роль у суспільстві, сім'ї, вихованні дітей.

Зазначені міжнародні документи є підставою для розробок та прийняття вітчизняних законодавчих актів, спрямованих на захист прав жінок. Наприклад, у 2016 році в Україні було прийнято Національний план дій щодо виконання резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року [3]. Заходи, передбачені Національним Планом спрямовані на забезпечення стабільного миру та вирішення конфліктів з урахуванням гендерного аспекту, створення умов для розширення участі жінок в миротворчих процесах, запобігання та подолання гендерно-зумовленого насильства, удосконалення системи захисту жінок, які постраждали від конфлік-

тів (ідентифікація, створення системи допомоги, реабілітація, інформування).

Насильство щодо жінок може проявлятися в різних формах: фізичного, психологічного, трудового, сексуального. Доцільним було би створити моніторингові групи, які працювали в зонах проведення збройних конфліктів та фіксували факти насильства проти жінок.

На жаль, немає точних статистичних даних відносно того, скільки жінок стали жертвами гендерного насильства. Причин тому багато: часто в таких випадках самі жінки замовчують, що стали жертвою, оскільки не вірять у допомогу з боку держави та бояться; на окупованих територіях можуть взагалі бути відсутніми органи, до яких жінка може звернутися; жінка постійно перебуває бід владою осіб, що спричинили насильство (полон, рабство тощо).

Особливо беззахисними перед негативними наслідками збройного конфлікту є жінки-матері неповнолітніх дітей та вагітні жінки. Дуже часто сам стан вагітності чи наявність дитини використовується учасниками збройного конфлікту як засіб шантажу, погрози для примусу жінки вчинити певні небажані для неї дії. Серед міжнародного законодавства, що спрямоване на підтримку таких жінок можна відзначити Четверту Женевську Конвенцію, яка передбачає, що вагітні жінки та матері малолітніх дітей повинні одержувати додаткове харчування згідно з їхніми фізіологічними потребами. Матерів малолітніх дітей повинні приймати в будь-якій установі, здатній забезпечити їх належне лікування та медичну допомогу, рівноцінну тій, що отримує населення [2, с. 103]. Це положення має на меті запобігти негативній практиці, що мала місце під час Другої світової війни.

Особливістю збройних конфліктів ХХ та ХХІ століть є активна участь жінок у конфліктах у якості комбатантів, що у свою чергу призводить до появи жінок-військовополонених. Найбільш інтенсивно використовують жінок-військовослужбовців сили НАТО. Саме нормативні акти, прийняті НАТО першими почали регулювати окремі аспекти, пов'язані з гендерними питаннями несення військової служби жінками. Зокрема у 1976 році було утворено Комітет із питань жінок у збройних силах НАТО, який у 2009 році отримав назву Комітет НАТО із гендерних питань.

Резолюція Ради безпеки 2000 року підкреслила важливість зміни бачення ролі жінок не тільки як жертв конфліктів, а і як учасниць розв'язання конфліктів і миротворчої діяльності на рівні із чоловіками.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити наступні висновки та пропозиції. Проаналізувавши Європейський механізм захисту жінки, що постраждали від збройних конфліктів можна констатувати, що світова практика створила дієві механізми захисту цієї категорії осіб, які слід імплементувати до вітчизняного законодавства. Внесення відповідних змін потребує ретельного попереднього аналізу та оцінки потреб осіб (у тому числі жінок) в умовах конфлікту в медичній, гуманітарній допомозі, освітніх, адміністративних послугах та послугах працевлаштування, наданні права на безоплатну первинну допомогу. Україні потрібно більш ретельно дотримуватися рекомендації Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та її Загальної рекомендації № 30 (2013 р.), Міжнародного протоколу щодо документації і розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту з метою забезпечення відповідної підготовки юристів, слідчих, прокурорів і співробітників поліції для проведення розслідування, документування та притягнення до відповідальності винних у випадках порушення прав жінок, у тому числі сексуального насильства; забезпечити постраждалим доступ до судово-медичних досліджень, і у зв'язку з цим звертатися по допомогу до відповідних установ та структур ООН.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах та в період збройних конфліктів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_317.
2. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Хендель Н. В. Міжнародне гуманітарне право. *Довідник для журналістів*. 2-ге вид., до- повн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
3. «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року»: Розпорядження КМУ від 24 лютого 2016 р. № 113-р. *Офіційний вісник України*. 2016 р. № 18, стор. 494, стаття 748.
4. Устав Организации Объединённых Наций и Устав Международного Суда. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТАРІЇ ЗАХИСТУ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ У ВІЙСЬКОВИХ ЦІЛЯХ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Татаренко Галина Вікторівна,

*к. ю. н., завідувач кафедри конституційного права
СНУ ім. В. Даля*

Степанова Ганна,

бакалавр «Право», СНУ ім. В. Даля

Татаренко Ігор,

*бакалавр «Право» Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

Робота присвячена вивченню питань міжнародно-правових інструментаріїв захисту освітніх закладів у військових цілях під час збройного конфлікту. Авторами детально розглянуто законодавчі межі щодо застосування шкіл та університетів як цілей для удару під час ведення військових дій, а також використання цих будівель у військових цілях.

Ключові слова: освітній заклад, збройний конфлікт, захист освітніх закладів.

У всьому світі, в місцях, де тривають збройні конфлікти, незважаючи на міжнародне законодавство, яке вимагає від сторін збройного конфлікту докладати всіх можливих зусиль для захисту мирних жителів, школи та університети перетворюються на поле битви, хоча вони повинні залишатися місцем для навчання. Право дітей та молодих людей на освіту і захист порушується у більшості країн, що потерпають від конфліктів чи нестабільності. Сторони збройного конфлікту перетворюють освітні заклади на військові бази, оточуючи колючим дротом і заповнюючи класні аудиторії необхідними речами для солдатів. Унаслідок цього учні та студенти змушені або лишатися вдома і переривати своє навчання, або вчитися в окупованих будівлях, перебуваючи при цьому на лінії вогню. Все це заважає країнам реалізувати право на освіту та інші права.